

RADBOUT DE EERSTE,
 IN ZIJNE
 AFKEERIGHEID VAN HET CHRISTENDOM,
 BESCHOUWD ALS DE
VERTEGENWOORDIGER
 VAN HET
FRIESCHE VOLK,
 DOOR
A. WINKLER PRINS.

Belangrijker dan de staatkundige omwentelingen, die vaak, door een enkelen veroveraar veroorzaakt, met zijnen dood in het niet, ja, in vergetelheid verzinken, zijn de omwentelingen in de zedelijke wereld, op het gebied des geestes, in den kring der denkbeelden, — omwentelingen, die door den gestadigen voortgang van kennis en verlichting worden te weeg gebracht en geenszins verdwijnen, al is het ook, dat die mannen worden weggerukt, die de behoeften hunner eeuw gevoelden en uitspraken, en de bronnen der bevrediging aanwezen. Zulk eene omwenteling breidt zich uit met verbazenden spoed door de onweêrstaanbare kracht der waarheid, indien de volken rijp zijn om ze te ontvangen. Hare geschiedenis is daar kort als die van den bliksemstraal, die de polen der magneetnaald omkeert. Doch waar het volk nog geen genoegzamen trap van ontwikkeling heeft bereikt, — waar

de gevorderde vatbaarheid ontbreekt, daar ka' zij slechts langzaam, slechts worstelend voortgaan. De Sliksemstraal glijdt over eene niet magnetische naald heen, zonder eenige verandering te veroorzaken, dan dat hij er eenige magneetkracht aan mededeelt.

Geene dier groote gebeurtenissen heeft zoo diep en zoo heilzaam in den zedelijken en maatschappelijken toestand der volken ingegrepen, als de invoering en vestiging van het Christendom. De zon dezer gezuiverde godsdienstleer vond in het zuiden en westen van *Europa* een welbereiden akker, die slechts hare koesterende warmte noodig had om de ingeplante zaden te doen ontkiemen. Maar het was of de wateren van den *Rhijn* en den *Donau* zich tot een killen, hemelhoogen muur verhieven, om het doordringen der stralen van het Evangelie-licht naar het noorden en oosten te beletten, — het was of de eeuwen-heugende, heilige bosschen van *Germanië* en *Scandinavië* hunne takken nog digter ineenstrengelden om de voorvaderlijke Goden te beschermen, — het was of de zonen van het Noorden met de blanke schilden, waarmede zij zich tegen de zuidelijke volken verdedigden, ook iederen straal terugkaatsten en terugzonden van het morgenrood van een beteren tijd.

De *Rhijn*, die in de zevende en achtste eeuw de scheiding vormde tusschen licht en duisternis, was tevens de zuidelijke grens van het gebied der Friezen. Zou dus de leer van *CHRISTUS* zegepralend naar het noorden voortrukken en door de heerschzuchtige staatkunde der Vorsten en den onverstandigen ijver der zendelingen worden opgedrongen aan ruwe stammen, die voor derzelfer aanneming nog onvatbaar waren, dan moest die worsteling op onzen voorvaderlijken bodem beginnen. Zij moest beginnen onder een krachtig en zelfstandig volk, dat wij reeds voor de geboorte van *CHRISTUS* vinden vermeld, dat onder den

zelfden naam steeds denzelfden grond had bezeten, welke nu nog door de nakomelingen wordt bewoond. De Friezen schijnen met andere Germaansche volken regtstreeks uit *Azië*, de bakermat des menschedoms, herwaarts te zijn afgezakt. Doch terwijl de overige stammen, hetzij door magtiger naburen voortgedrongen, hetzij uit lust om te verhuizen, gedurig van woonplaats verwisselden, behielden zij alleen hunne weinig benijdbare landstreek. Zelfs in de groote volksverhuizingen der vierde en vijfde eeuw, waarin de Franken, Gothen, Allemannen en anderen betrokken waren, deelden zij niet. Bij hen bleef de gedachtenis bewaard aan hunnen oosterschen oorsprong, die elders door gestadige omzwervingen verloren ging. Hunne langzame ontwikkeling werd door geene verplaatsing verstoord. De landaard werd door geene vermenging veranderd. Hun karakter behield de trekken, die daaraan door woon- en luchtstreek werden ingedrukt. Zelfs de taal was minder aan verbastering blootgesteld.

Zulk een volk, dat, als de pijnboom, in de kille luchtstreek van het Noorden te huis behoorde, en diepe wortelen geschoten had in den voorvaderlijken grond, — zulk een volk, dat elke gewoonte heilig rekende, die het als een dierbaar erfgoed van roemrijke voorouders ontvangen had, vormde een krachtigen voormuur om den eersten aanval op den Scandinavischen troon van ODIN af te weren. Doch die muur, hoezeer ook door de vrijheidszucht der Friezen gestut, moest bezwijken voor de overmagt van het Frankische rijk. PEPIJN en KAREL MARTEL waren reeds ijverig om de grondslagen te leggen voor de wereldheerschappij van KAREL den Grooten. Onder den schoonen schijn van andere stammen in den Euangelie-zegen te doen deelen, zochten zij met de wapenen in de hand niet het geestelijk rijk van den Vredevorst, maar hun eigen gebied uit te breiden. Doch werden zij hiertoe

*

ook aangevuurd door de kerkelijke opperhoofden te Rome, die hunnen zetel op de puinhoopen van dien der CESARS hadden gesticht, zij vonden eenen geduchten tegenstand bij de Friezen, — zij vonden een hardnekkigen verdediger van het heidendom in hunnen aanvoerder, RADBOUT den Eerste, dien ik, in zijne afkeerigheid van het Christendom, als een vertegenwoordiger van dat volk meen te mogen beschouwen. Zulk eene beschouwing zal ons met eerbied vervullen voor de moedige volharding, waarmede de Friezen aan de magtige naburen en aan de voortgaande verlichting, het hoofd durfden bieden, en ons tevens een dieperen blik vergunnen in hunnen zedelijken toestand.

Het heidensche *Friesland* werd in die dagen door koningen geregeerd. Hoe veel twijfelachtigs in de Vorstenlijst onzer kronijken ook overblijft, dit is zeker, dat de vorstelijke waardigheid toen eene geheel andere kleur droeg dan nu. De eerste koning in iederen stam is, als de dapperste of kundigste, door de vrijwillige volkstem gekozen. Hij was doorgaans weinig meer dan hun aanvoerder in den strijd, terwijl, althans hier in het Noorden, het oppergezag bij de volksvergadering berustte. Uit achting of dankbaarheid voor de vaderlijke diensten, — door de kracht der roemrijke herinneringen, aan den naam van zulk een geslacht verbonden, werd doorgaans de zoon tot opvolger benoemd. Zoo lang de koningen dit niet vergaten, — zoo lang zij hunne waardigheid als eene gunst des volks en niet als een onbetwistbaar, Goddelijk erfregt beschouwden, bleven zij ook, wat zij moesten zijn, de eersten onder de voortreffelijksten, die geenszins door uitwendig vertoon, maar door edele daden en door de liefde des volks zich in hunne betrekking wilden handhaven. Het bewind der Friesche vorsten had geen zweem van een nieuwerwetsch bestuur, dat als een kunstig zamenstel van ineengrijpende raderen, vaak door

ééne enkele veér wordt in beweging gebragt, terwijl de werkelooze onderdanen zich doorgaans gelukkig mogen rekenen, wanneer die veér iets anders is, dan een verpersoonlijkt eigen- of familie-belang. Neen, de eenvoudigheid van den maatschappelijken toestand des volks, daar ieder gezin door jagt en visscherij, door akkerbouw en veeteelt in zijne behoeften voorzag, — daar de noodige wetten, in een dichterlijk gewaad van de vaderen ontvangen, gemakkelijk in het geheugen der kinderen werden geprent, — daar alle gewigtige zaken in de vastgestelde volksvergaderingen werden behandeld, maakte ieder ander gezag buiten de veldheersmagt voor den Koning nutteloos. Hij was de voorganger in den strijd, en in vredeestijd moet men zich zijne hofhouding voorstellen als eene vereeniging zijner voornaamste landgenooten, die met hem deel namen aan de gestadige gastmalen, waar de moedigste vechter en dapperste drinker het meest welkom was. De romans van ARTHUR en de Gezellen der Tafelronde geven ons al die trekken, door meerdere beschaving verfijnd en door een ridderlijken geest veredeld, getrouw terug.

Welk een hooge lof ook aan Koning ANGILLUS, den voorganger van RABOUD, door onze geschiedschrijvers, ja, zelfs door EMMIUS, wordt toegezwaaid, wij durven dien weinig verder uitstrekken, dan tot zijne zachtmoedigheid en vredelievendheid. Door Frankische gunst had hij zijne waardigheid in *Friesland* verkregen en behouden, hij wilde derhalve den Frankischen invloed niet weren. Het was in de laatste jaren van zijn leven, in 677, dat WILFRID, een Engelsche Bisschop, aan zijn hof verscheen, eene gunstige toestemming tot verkondiging van CHRISTUS van hem erlangde, en als de eerste geloofs-prediker onder de Friezen optrad. Den geheelen winter bleef hij ijverig bezig om de zuidelijke kolommen af te breken

van den reusachtigen ODINS-tempel, die aan de andere zijde op de ijsbergen der poolzee rustte, ten einde alzoo het geheel te doen instorten, maar zijne pogingen waren vruchteloos. Men was zoo weinig voor deszelfs val beducht, dat men hem ongehinderd liet voortwerken, en toen hij ontmoedigd naar Rome vertrok, had hij zelfs ADGILLUS nog niet eens voor de goede zaak kunnen winnen.

ADGILLUS overleed in het jaar 679. Hij werd opgevolgd door RADBOUT, dien ik niet schroom, in den rij der Friesche koningen verreweg den merkwaardigsten te noemen. Geen hunner vertoont zoo zeer het eigenaardig karakter van zijn volk, — geen hunner heeft zoo roemrijk gestreden tegen zoo magtige naburen, — geen hunner heeft in de vernedering tot het einde toe zulk eene echt Friesche vasthoudendheid aan voorvaderlijke zeden aan den dag gelegd. Had hij aan de zuidzijde minder bekwame tegenstanders ontmoet, zoo zou hij, als een fiere steun van het Saxen-verbond, de grenzen der heidensche duisternis ver over den *Rhijn* hebben uitgebreid. Ware hij een begunstiger der Christenen geweest, dan zouden de latere schrijvers zijne eigenschappen als deugden hebben vergood, die zij nu als ondeugden verguizen. Hunne bittere taal getuigt genoeg van den partijdigen geest, waarmede zij bezielde zijn jegens den Vorst, wien zij geene andere misdaad kunnen ten laste leggen, dan zijne onwrikbare volharding in het heidensche wangeloof, die daarentegen bemind was bij het volk, voor welks onafhankelijkheid hij streed.

Ik zie geene reden, om de opgave van het jaar 652, als RADBOUTS geboortejaar door Occo van *Scharl* vermeld, in twijfel te trekken. Hoogst onwaarschijnlijk, — verwerpelijk derhalve is zijn bericht, dat ADGILLUS reeds zeven jaren vroeger zou gestorven zijn, waarna RADBOUT, door de Noormannen en Denen aangevallen, door den Koning dezer

laatsten gevankelijk zou zijn weggevoerd, om eerst zes jaren later, onder belofte van getrouwe bondgenootschap met dien Vorst, naar zijn vaderland terug te keeren. Wij vinden echter den oorsprong dezer dwaling in het elders geboekte berigt, dat RABOÛT zeven jaren voor den dood van ADGILLUS zich naar *Denemarken* begeven heeft om zich aldaar in den wapenhandel te oefenen. Hij bleef er zes jaren. Onder de krijgszuchtige Denen, waar de sagaas van het Noorden meer bekend waren dan in *Friesland*, werd hij niet weinig in het vaderlijk wangeloof versterkt. Wij mogen te meer vertrouwen, dat hij er vrijwillig in vriendschap heeft vertoefd, omdat hij zich naderhand altoos aan zijne noordelijke naburen aansloot, — omdat wij vermeld vinden, dat eene zijner dochters, ODILBALDA genaamd, met den Deenschen Koning WORMO was gehuwd, — en omdat hij gaarne zich ophield op *Focite-land* of *Fosta-land*, waarvoor velen, wegens de naams-overeenkomst met een later gebouwd klooster, verkeerdelijk *Ame-land* houden, terwijl JOANNES A LEIDIS duidelijk zegt, dat het op de grenzen van *Friesland* en *Denemarken* (*in confinio Frisonum et Danorum*) gelegen was.

Een jaar na zijn terugkeer werd RABOÛT met de koninklijke waardigheid bekleed. Met innig leedwezen zag hij dat ADGILLUS ook vele Friesche landen aan de alles verslindende en nooit verzadigde heerschzucht der Franken had ten offer gebracht. Hij vreesde te regt, dat het Friesche volksbestaan onder hunne slagen bezwijken zou, en vorschte met vlamrende blikken naar eene gunstige gelegenheid om het verlorene terug te winnen met zijn zwaard. Deze deed zich weldra op toen in 680 de moord, aan DAGOBERT *den tweeden* en diens zoon SIGEBERT gepleegd, de Frankische zaken in verwarring bracht. Nu stond RABOÛT op, verzamelde zijne helden en krijgsknechten, en trok naar *Wiltenburg* of *Utrecht*, vroeger

den zetel zijner voorvaderen, en nu door de Franken bezet. De kapel van *St. Thomas*, door DAGOBERT gesticht, de eerste vaste verblijfplaats van het Christendom hier te lande, werd verwoest, en de geheele regterzijde van den *Rhijn* weder in de duisternis van het heidendom gedompeld.

Vele jaren schijnt zich RADBOUT in het bezit der heroverde landen te hebben gehandhaafd. Een vernielende burgerkrijg belette de Franken den vermetelen Fries te bedwingen. Met een gevoel van diepe smart vernam men in *Engeland*, hoe deze met krachtigen voet de ontlukkende kiemen des geloofs aan de oevers van den *Rhijn* vertreden had. Met heilige geestdrift bezielde herhaalde een Iersche monnik, WIGBERT genaamd, eene vroeger mislukte poging om *Friesland* te bereiken. In het jaar 690 verschijnt hij onbeschroomd voor RADBOUT, die vermoedelijk te *Stavoren* zijn verblijf hield, en het strekt dezen Vorst niet weinig tot eer, dat hij dien zendeling de volle vrijheid tot de verkondiging van het Evangelie verleende. BEDA vermeldt, dat WIGBERT twee jaren aanéén aan volk en Vorst het woord des heils predikte zonder eenige vrucht van zoo grooten arbeid bij die heidensche hoorders in te oogsten (neque aliquem tanti laboris fructum apud barbaros invenit auditores) en dat hij toen naar *Ierland* is teruggekeerd.

Toen deze bode des vredes vertrokken was, zou het uur van strijden, — het uur van vernedering, voor den Frieschen koning weldra aanbreken. Reeds vijf jaren vroeger was PEPIJN Major Domus geworden van het geheele Frankische rijk. Met kracht en beleid had hij alle middelen aangewend om de inwendige partijschappen te beteugelen. Dit was hem gelukt, en op den vorstelijken zetel bevestigd, zag hij zich tijd en verademing gegund om zijne blikken naar de noordelijke grenzen te wenden.

Hij roept zijne benden bijeen om den overmoedigen RAOBOUT te straffen en het ontrukte gebied voor de zaak van CHRISTUS te herwinnen. RAOBOUT heeft de Frankische legermagt als een dreigend onweder in het zuiden zien opkomen. Als een bekwaam veldheer laat hij zich geenszins overrompelen, maar PEPIJN vindt hem bij *Dorestad* of *Wijk bij Duurstede*, dus aan de grenzen des Rijks, ten strijde gereed. RAOBOUT weet, dat de onafhankelijkheid des volks hier op het spel staat, maar hij vertrouwt op zijn vroeger geluk en op de dapperheid zijner Friezen. Doch de zegepraal kiest de zijde der overmagt en RAOBOUT trekt verslagen terug. De *Annales Metenses* melden ons op dit jaar 692 dat hij eindelijk, door een spaden rouw gedreven, gezanten naar PEPIJN zond, den vrede vroeg, en zich met zijne onderdanen aan diens bewind onderwierp, — dat hij zelfs door het geven van gijzelaars zich tot schatplichtigheid aan PEPIJN verbond (*seraque tandem poenitentia ductus legatos ad PIPINUM dirigens pacem postulat, seque cum his quos regebat suae ditioni subdedit. Obsidibus quoque datis PIPPINI tributarius efficitur*). De tegenwoordigheid van den Frankischen Vorst werd voorzeker te dringend in zijne eigene staten vereischt om zich de behaalde voordeelen meer ten nutte te maken. Hij stelde zich met billijke voorwaarden tevreden. Vermoedelijk was daaronder begrepen het huwelijk van zijnen zoon GRIMOALD met THEUDESINDE, de dochter van RAOBOUT, — en zonder eenigen twijfel werd eene volkomene vrijheid en een gunstig onthaal bedongen voor de verkondiging van het Evangelie. Dat de Friesche vorst, gelijk sommigen meenen, nu reeds beloofd zou hebben om zelve Christen te worden komt mij minder waarschijnlijk voor. Immers hij schijnt zich met zijn hofstoet naar het noordelijk *Focite-land* te hebben begeven, om daar ongehinderd aan het heidensche wange loof getrouw te blijven. Daar toch was het, dat

WILLEBRORD, eerst als zendeling onder de Friezen werkzaam, naderhand tot hun eersten Bisschop te Rome gewijd, hem op zijnen terugtocht van *Denemarken* aantrof. Deze geloofs-prediker had, volgens het verhaal van zijn levensbeschrijver ALGUINUS, bij den wreeden Deenschen vorst UNGEND vruchteloze pogingen tot uitbreiding van het Christendom beproefd. Toen hij vervolgens, door storm overvallen, of, gelijk het *Chronicon de Trajecto* zegt, op bevel van PEPIJN, RADBOUT bezocht, werd hij door dezen welwillend ontvangen. Toen hij echter een drietal Friezen in eene gewijde bron doopte moest een zijner medgezellen den marteldood ondergaan, terwijl hij zelve, voor den Koning gebragt, maar onbeschroomd sprekende, met het vorstelijk woord: » ik zie dat gij onze bedreigingen niet vreest, en » dat uwe daden en woorden overeenstemmen!" edelmoe-dig ontslagen werd.

Intusschen schijnt RADBOUT den tijd geenszins werkeloos te hebben doorgebragt. Hij verontrustte de grenzen van het Frankische gebied. Doch toen hij het geluk zijner wapenen nogmaals tegen PEPIJN beproefde werd hij weér noordwaarts terug gedreven. Dat echter de landen be-westen het *Vlie*, gelijk sommigen beweren, toen in het Frankische rijk zouden zijn ingelijfd, wordt door RADBOU'S later verblijf te *Medenblik* overtuigend wederlegd. Zoo was de toegang tot het heidensche Noorden voor de geloofs-predikers opengesteld. Wij vinden echter weinig aangaande de werkzaamheden der zendingen en vol-strekt geene treffende bijzonderheden aangaande de uitbreiding des lichts onder de Friezen geboekt. Wij hebben alle reden om te vermoeden, dat zij, even als hun Koning, aan hunne voorvaderlijke denkbeelden bleven vasthouden en niets liever wenschten, dan het Frankische juk vroeg of laat van de schouders te schudden.

In dien toestand van halve afhankelijkheid gingen vele

jaren voorbij. De medgezellen van WILLEBRORD, wier lijst onderscheidene meer en minder beroemde namen bevat, vermeden de noordzijde van het *Vlie*, waar een onbekeerlijk volk onder een onbekeerlijken Koning hunne prediking te zeer verachtte, om ze te verhinderen, waar evenmin uitzigt was op de kroon van het martelaarschap als op eenige vrucht van hunnen arbeid. Eindelijk meenden die hardnekkige Friezen uit de donkere wolken van het zuiden het morgenrood hunner vroegere vrijheid te zien aanbreken. In het jaar 714, weinig tijds nadat GEMOALD, de zoon van PEPIJN, de schoonzoon van RABOULT, door den Fries RAGNAR of RAVIGER, een der lijfwachten van den Frieschen vorst, was omgebracht, kwam PEPIJN zelve te sterven, het rijksgebied aan zijne kleinzonen toewijzende. Hiertegen verzette zich PEPIJNS onechte zoon, de dappere KAREL MARTEL. De Franken vernielden elkander in bloedige gevechten, en het kan ons niet verwonderen, dat wij na eene langdurige rust den omzigtigen en beleidvollen RABOULT nu weder zien opstaan, om wraak te nemen over den verduurden hoon en de verlorene onafhankelijkheid met het zwaard terug te vorderen. Met eene bezadigdheid, die verre verwijderd is van de onbezuisde woestheid, die hem zoo gaarne wordt toegeschreven, — met eene voorzigtigheid, die zelfs latere veldheeren tot eere zou hebben verstrekt, verbindt hij zich met de vijanden van KAREL MARTEL. In het jaar 716, dus vermoedelijk in vier-en-zestig-jarigen ouderdom, plaatst de grijze Vorst zich aan het hoofd zijner Friezen. Onverhinderd trekt hij zuidwaarts naar den *Rhijn*, waar hij zich inscheept, om nabij *Keulen* zijn leger in slagorde te scharen. Hier wordt hij door den grootsten veldheer zijner eeuw, door KAREL MARTEL, aangevallen. Doch de Friezen waren nog niet van hunne voorvaderen ontaard. Na een moorddadig gevecht behaalde RABOULT eene volkomene

overwinning. De Franken werden op de vlugt geslagen en verstrooid. Onberekenbaar waren de gevolgen geweest van dezen strijd indien hij terstond den vliedenden vijand had nagejaagd. Doch de toomeloze buitzucht der overwinnaars deed de rijzende vrijheidszon reeds weder ondergaan, toen zij zich naauwelijks aan den gezigtseinder vertoonde. Met schatten beladen keerde het Friesche leger naar het vaderland terug en gaf aan KAREL MARTEL de gelegenheid om zich te herstellen. Deze verraste en versloeg weldra het leger zijner vijandige landgenooten. Nu werd hij met geestdrift uitgeroepen en erkend als bestuurder van het Frankische rijk en zag zich in staat gesteld, om in het volgende jaar onverhoeds met eene verbazende legermacht in het hart van *Friesland* door te dringen. Vruchteloos wapenen zich de Friezen om aan de boorden der *Middelzee* de gehate vreemdelingen het hoofd te bieden. De meesten sneuvelen in den hardnekkigen strijd. De zegepralende Frankische benden trekken verwoestend rond om de gewijde bosschen te vernielen en de heilige altaren omver te rukken. RABBOUT bemerkt dat hij den laatsten strijd voor de vaderlijke goden, — voor de Friesche vrijheid heeft gewaagd. Hij ziet zich gedwongen de vroegere voorwaarde aangaande de ongehinderde Evangelie-prediking te vernieuwen, — ja, gelijk JOANNES A LEIDIS zegt, zonder arglist te beloven, dat hij door den doop het Christendom zal aannemen (quod absque dolo promississet acceptare baptismi gratiam).

Reeds eene oppervlakkige beschouwing van den aard, de opvoeding en het gedrag van RABBOUT kan ons overtuigen hoeveel zulk eene belofte, door de noodzakelijkheid afgeperst, hem heeft gekost. Wij kunnen ons zijne verontwaardiging voorstellen bij het aanschouwen der schennis, aan de voorvaderlijke heiligdommen gepleegd. De vroegere prediking van het Evangelie had den afkeer

van het Christendom bij hem en zijn volk niet kunnen verwinnen, en die afkeer werd door vreemden dwang meer dan verdubbeld. Met onwil dacht hij aan de vervulling dier hatelijke voorwaarde, en het verwondert ons geenszins, dat hij ze zoo lang mogelijk vertraagde, — dat hij gestadigen weêrstand bood aan de Frankische aanmaningen, zoodat wij hem twee jaren later nog in het heidensche wangeloof zien volharden. Dit uitstel is ons een duidelijk bewijs, dat het Friesche volk nog zeer aan de vaderlijke Godsvereering was gehecht.

Het is te betreuren, dat wij van de godenleer der heidensche Friezen zoo weinig weten. Zij is verdwenen tegelijk met hunne heilige bosschen, om, behalve in eenige twijfelachtige gedenkteekenen uit den voortijd en in de benaming van de dagen der week, geen spoor achter te laten. Dat er werkelijk eene bestond, — dat er eene bestond, die meer aan hunne behoeften beantwoordde dan de leer van CHRISTUS, kunnen wij, bij de noodzakelijke bevrediging van het godsdienstig gevoel der menschen, uit hunnen tegenstand tegen het Evangelie gemakkelijk opmaken. Letten wij nu op hunnen gemeenschappelijken oorsprong met de Noord-Germaansche en Scandinavische volken, raadplegen wij de berigten, die ons vooral aangaande de godsdienst dezer laatsten in grooten rijkdom ten dienste staan, dan komt het ons niet slechts aannemelijk, maar zelfs onbetwistbaar voor, dat hier de dienst van ODIN of WODAN heeft geheerscht, waarmede voorzeker de vereering der hemelligchamen verbonden was. Ik moet erkennen, hier volstrekt geene duidelijke sporen der gevierde Azen van het Noorden te hebben aangetroffen, maar het zou ook onverstandig wezen hunne leer hier zoo uitgewerkt, zoo ontwikkeld te zoeken, als zij uit de Eddaas en over het geheel uit de Sagaas van het Noorden kan worden geput. Zóó is zij op den Frieschen bodem nooit

bekend geweest. Deze toch was gelegen aan den zoom van het gebied der heidenen, — deszelfs bewoners verkeerden in een hoogst eenvoudigen toestand, — en denkelijk heeft ook de Edda-leer ten minste eerst eene eeuw later dien schoonen en uitgebreiden vorm verkregen, waarin zij aan de Christen-wereld is overgeleverd. Neen, gelijk de leer van ODIN of WODAN zich bij de Noordsche stammen op verschillende tijden in eene onderscheidene gedaante vertoont, die gewijzigd is door den aard hunner woonplaats, door de maat hunner ontwikkeling, en door de kunde der priesterlijke uitleggers en verkondigers, zoo ben ik geneigd, om mij die leer bij de heidensche Friezen voor te stellen in een ruwen en eenvoudigen vorm. Want waar deze zijne hoogst mogelijke volkomenheid heeft bereikt, daar wordt zij bij den eerstvolgenden stap op den weg der geestbeschaving onbruikbaar, en de overgang tot een edeler godsdienst ontmoet geen tegenstand. Hunne geheele gemeenschappelijke eeredienst, zal zich denkelijk bepaald hebben tot het brengen van offerhanden, tot het uitstorten van gebeden aan de voornaamste Noordsche goden bij de steenen altaren, die nevens gewijde bronnen of onder de schaduw der heilige bosschen waren opgericht. Bij zoodanige plegtigheden gehoorzaamden zij aan het gezag der priesters. Dezelve werden op bepaalde tijden van het jaar gevierd. Maar bovenal was één verheven denkbeeld uit die godsdienstleer door geheel het krijgshaftig Noorden verspreid, hetwelk hen met geestdrift den heldendood deed tegengaan, hetwelk door hen werd vastgehouden met wanhopige kracht, namelijk, het denkbeeld van de onsterfelijkheid der dapperen in Walhalla, — in de hemelsche verblijfplaats van ODIN. Daar werden de gesneuvelden door de oorlogsgodinnen langs den regenboog heengevoerd, — daar werden zij onder het wapengekletter der vroeger gevallen

door BRAGA plegtig welkom geheeten, — daar zouden zij den tijd doorbrengen met strijden, sneuvelen en weder opstaan, en met bier te drinken uit de schedels der verslagene vijanden. Voor die hoop, welke voor hunne strijdzuchtige levenswijze onmisbaar was, gaf het Christendom geene vergoeding. Deze godsdienst had geen onoverwinnelijk legerhoofd, door wapenfeiten beroemd, maar een Gekruisigde tot haren stichter, — zij verbande het zwaard en verkondigde vrede, — zij schonk gelijke voorregten aan den vreesachtigen slaaf en aan den onverschrokken krijgsman. Zij werd daarenboven geenszins van hare verhevene, zielbevredigende zijde, maar in een donker en dreigend gewaad door driftige zendelingen gebrekkelig voorgesteld. Geen wonder, dat het geheele Noorden, waar de herinnering aan eenen roemrijken voortijd in opgewondene barden-liederen bloeide, — waar de stammen gestadig de wapenen aangordden om elkander te bestrijden, — waar moedige roofbenden onder den naam van zeekoningen, trotsch op hun stout bestaan, de golven ploegden, — waar men niets liever wenschte dan in den slag te sneuvelen om in ODINS nabijheid de vroegere strijdmakkers terug te vinden, — geen wonder, dat het geheele Noorden zich eendragtig verhief tegen de invoering van het Christendom. En wanneer wij nu opmerken, hoe hardnekkig zich ook RABBOUT met zijn volk hiertegen verzet, — hoe de ijverigste geloofspredikers hier vruchteloos werkzaam zijn, zouden wij dan niet met volkomen regt tot het bestaan dier Noordsche godsdienstige denkbeelden onder de heidensche Friezen mogen besluiten?

Is dit zoo, dan bevreemdt het ons niet, dat RABBOUT de vervulling zijner belofte vertraagt. De eenvoudige en indrukwekkende gewoonten, de geliefkoosde gevoelens der vaderen waren aan den Frieschen stam, sedert onheugelijke jaren op denzelfden grond gevestigd, niet vlugtig over-

geleverd, maar hadden zich met het leven der nakomelingen vereenzelvigd. Het heidendom, dat zoo wel strookte met hunnen toestand, was ingeroest in hunne gedachten en daden. In hun midden bestond daarenboven een geëerbiedigde priesterstand, met vlammanden haat bezielde tegen een ieder, die het gebouw hunner dwalingen dreigde te ondermijnen, en ver genoeg gevorderd in de kennis der natuurkrachten om de bijgeloovige menigte met schrik voor de wraak der aloude goden te vervullen. Deze hebben ongetwijfeld bij RADBOUT en zijne landgenooten van hunnen magtigen invloed gebruik gemaakt om den eersten tot uitstel, de laatsten tot volstandige weigering te bewegen. Voorzeker hebben deze, terwijl de bardenliederen weërgalmden, met wegslepemde geestdrift verkondigd, hoe door het aannemen van CHRISTUS hunne verhevenste herinneringen en uitzigten werden verguisd en vernietigd.

Eene andere gewigtige reden heeft voorzeker niet weinig medegewerkt tot het uitstel van den Frieschen vorst. Hij beschouwde de invoering van het Christendom als een staatkundigen maatregel der Franken, om voedsel te geven aan hunne grenzelooze heerschezucht. Dat hij hierin niet dwaalde getuigt van de helderheid zijner inzigten. Wanneer wij aan de hand der geschiedenis in die dagen terugtreden, dan moeten wij met droefheid opmerken, hoe in het toenmalig *Europa* de heiligste belangen der menscheit aan de tijdelijke grootheid van kerkelijke en wereldlijke opperhoofden werden dienstbaar gemaakt. De Opperbisschop te *Rome* streefde naar uitbreiding zijner geestelijke magt, — onder de koningen dong vooral de Frankische vorst naar vermeerdering van grondgebied. Zoo waren hunne bedoelingen werkelijk verschillend, maar zij konden ze bedekken onder hetzelfde schoone masker, hetwelk den onervarenen toescheen als eene belanglooze en edelmoe-dige poging om ook de heidensche volken in het Evan-

gelieheil te doen deelen. En zij konden beide hunne oogmerken bereiken door dezelfde middelen, namelijk door de gevreesde stammen aan den regter oever des *Rhijns* te onderwerpen en cijnsbaar te maken, — door hun het Christendom op te dringen en alzoo hun strijdlustigen heldengeest uit te blusschen, hunne kracht te ontzenuwen en hen voor altoos van het Noorden los te rukken. Daarom was het veel wijzer van KAREL MARTEL, dat hij aan RABOUT de belofte afperste om een Christen te worden, dan dat hij zich door het zwaard van zijnen onrustigen tegenstander ontsloeg.

Hoe meer zoodanige bedoelingen den Frieschen vorst duidelijk werden, met des te meer onwil jegens de Franken werd hij vervuld. De klove, door den verschillenden volks-aard gevormd, werd nog veel dieper, nu de Celtische Franken aan de Noord-Germaansche Friezen de dierbare en ten koste van het bloed der vaderen gehandhaafde vrijheid geheel wilden ontnemen. RABOUT gevoelde dat hij door het verzaken van het heidendom zich afscheidde van zijne Saxische en Deensche bondgenooten, door wier hulp hij misschien zijn gezag zou kunnen herstellen, — dat eene aanneming van het Christendom gelijk stond met eene volkomene inlijving in het groote Frankische gebied. Naijverig op eene volkomene onafhankelijkheid werden zij door deze opgeroepen om zich te wapenen tegen allen Frankischen invloed en alzoo tegen de leer van CHRISTUS. Bij het verrijzen van het morgenrood des heils moest de zon der Friesche vrijheid ondergaan.

Zoo zien wij RABOUT niet zonder reden de vervulling zijner belofte vertragen. Doch de Frankische reuzenmagt drukte te zwaar op den gekluisterden leeuw, dan dat hij daaraan op den duur het hoofd zou kunnen bieden. Voor den oorlogstorm van het Zuiden waren de afgodische bosschen en altaren gevallen, — de zachte adem des ge-

loofs kon nu over de vlakte heen zweven, en het was of vele Friezen, tot uitwendigen vrede veroordeeld, ook voor den inwendigen vrede hunne harten openden. Reeds vroeger had WULFRAN den Bisschoppelijken zetel te *Sens* in *Champagne* verlaten om als geloofs-prediker onder de Friezen werkzaam te wezen. Na RADBOUTS belofte werd hij door KAREL MARTEL weder derwaarts gezonden, met het onderwijs, de bekeering en den doop van dien Vorst belast. Weinige vorderingen maakte hij bij RADBOUT en diens grijze medestrijders. Overigens schijnt het zijnen arbeid niet aan voorspoed ontbroken te hebben, zoodat zelfs een der zonen van RADBOUT tot het omhelzen van de christelijke godsdienst besloot. Vast heeft hij gedurende twee jaren al de overredingskracht zijner welsprekendheid aangewend om het verstokte gemoed des Konings te bewegen. Zelfs zijne wonderen, die ons in de legenden als waarheid worden opgedischt, waren daartoe buiten staat.

Het valt bijna niet te betwijfelen, dat de Frankische gebiedster, bemerkende dat RADBOUT onvatbaar was voor overtuiging, op andere middelen is bedacht geweest om zijn oogmerk te bereiken. Voorzeker zijn de klagten over de onbekeerlijkheid van dien Fries, doorgedrongen tot 's Pausen paleis, — voorzeker heeft deze KAREL MARTEL, als een getrouwen zoon der kerk, tot nieuwen ijver vermaand, — voorzeker heeft KAREL MARTEL met herhaalde bedreiging van verwoesting en vernedering tot het hart van den schatplichtigen Vorst gesproken. Wie zal niet gaarne gelooven dat zulk eene taal oneindig meer invloed had dan het onderwijs van WULFRAN! RADBOUT was te verstandig om zijnen magteloozen toestand niet te gevoelen, — om de vreesselijke gevolgen van zijn gedrag niet te overzien, zoodra zijne aarzeling het karakter aannam van wederspanningheid. Hij was het zoo al niet aan

zich zelve, dan toch aan zijn volk verplicht dat gevaar te verhoeden. Maar neen, ook aan zich zelve was hij verschuldigd, zijn woord te houden en de belofte te vervullen, die hij eens had afgelegd. Hij wilde den avond van zijn leven niet verdonkeren door eene schennis der Friesche trouw. Wanneer het christendom niet te zeer in strijd was met zijne ingewortelde gevoelens, dan zou hij aan WULFRANS vermaningen gehoor geven en door het ontvangen van den doop den Frankischen gebiedder bevredigen.

Het verhaal van dien voorgenomen doop, dat wij reeds in de *Annales Xantenses* uit de 9de eeuw en in zoo vele kronijken van lateren tijd vinden geboekt, draagt geene uit- of inwendige bewijzen van onwaarschijnlijkheid.

Deszelfs echtheid is door den geleerden KLUIT in zijne *Historia Critica* op valsche gronden bestreden, doch WESTENDORP en later DELPRAT hebben zijne gevoelens wederlegd en die echtheid zegevierend gehandhaafd. Daarenboven schijnen mij die medegedeelde bijzonderheden zoo eenvoudig en natuurlijk voorgesteld, en zoozeer in overeenstemming met den geest van dien tijd en van de handelende personen, dat ik niet aarzel dat verhaal aan het nevelachtig gebied der sagen te ontrukken en onder de gebeurtenissen der Friesche geschiedenis te rangschikken.

Door den drang der omstandigheden genoodzaakt geeft RADBOUT na eene tweejarige vertraging zijn besluit te kennen om den doop te ondergaan. Dit voornemen was voorzeker niet zonder lange weifeling, niet zonder een bangen strijd in het hart van den grijsaard gerijpt. Het was eene naauwelijks te behouden zegepraal op zijne gehechtheid aan het heidendom, — op zijne zucht naar onafhankelijkheid, — het was eene zelfopoffering ten gunste van zijn volk. In de nabijheid van *Medenblik*, waar hij zijn verblijf hield, misschien te *Hoogwoude*, is

*

alles voor de gewijde plegtigheid in gereedheid gebragt. Reeds heeft de Koning, door WULFRAN begeleid, den eenen voet in de heilige bron geplaatst, toen de vroegere strijd zich nogmaals in zijn binnenste verheft en den anderen voet weêrhoudt. Hij wendt zich tot den verbaasden Euangelie-verkondiger en bezweert hem te zeggen, » waar » zich het grootste getal bevond der Friesche Koningen, » Vorsten en Edelen, in den hemel, waar hij door het » geloof en den doop zou aanlanden, of in de helsche ver- » doemenis?" Ziedaar eene vraag, die den Noordschen held en den vaderlandlievendenden Vorst, — in een woord, die den Frieschen RADBOUT kenmerkt. In het beslissend oogenblik, waarin hij, tegen zijne overtuiging aan, afstand zal doen van het voorvaderlijk geloof, rijzen de schimmen der voorvaderen dreigend en verwijtend voor hem op. Zullen zij den trouweloozen naneef in Walhalla dulden? Indien zij hem verwierpen, dan zou het ideaal der onsterfelijkheid in rook verdwijnen. Een leven na den dood heeft zonder het bijzijn zijner voorzaten en krijgsgesellen voor hem volstrekt geene waarde. Met zijne gewone voorzigtigheid wil hij zeker wezen van zijne zaak.

Wij ontwaren in deze vraag van RADBOUT dat hij slechts onvolledige en verwarde begrippen ontvangen had aangaande de verhevendste waarheden van het christendom. En wanneer wij nu mogen vermoeden, ja, bij JOANNES A LEIDIS geboekt vinden, dat hij door WULFRAN vlijtiglijk in het Katholiek geloof onderwezen was (*praedicatione S. WULFRANNI RADBODUS rex Frisiae in fide Catholica diligentius edoctus est*), — wanneer wij zelfs bij JONAS, den levensbeschrijver van WULFRAN, den inhoud van dat onderwijs vinden vermeld, welke geringe denkbeelden moeten wij dan koesteren aangaande de zuiverheid der christelijke denkbeelden onder het Friesche volk! En inderdaad, wanneer hun gezond verstand den verheven inhoud der

Euangelie-verkondiging vergeleek met de baatzuchtige gezindheden van deszelfs voorstanders, — met de geweldige wijze waarop deszelfs aanneming werd bevorderd, dan moesten zij tot grove dwalingen vervallen. Het ligt ons nog versch in het geheugen, hoe in het begin der 16de eeuw in een nieuw ontdekt werelddeel het christendom onder de heidenen werd voortgeplant. De leer der liefde zien wij met schrik en bedreiging verkondigd, — het koninkrijk des vredes door bloedige vervolgingen uitgebreid. Het onderrigt was eene bijzaak en de heerschende kerk juichte in het getal der gedoopten. Voorzeker ging men in de dagen van RADBOUT, toen welgemeende zendelingsijver nog niet voor dweepzieke priester-heerschzucht had plaats gemaakt, minder geweldig te werk. Doch de vraag des Konings doet ons tot de geringe christelijke kennis zijner landgenooten besluiten. Werden ook vele van deze gedoopt, zoo geschiedde dit veel minder uit overtuiging, dan uit navolging of vrees.

Dat de zendingen zelve vaak door onverstandige geestdrift werden vervoerd blijkt uit het antwoord van WULFRAN. » Dwaal niet, roemruchtige Vorst, » zoo spreekt hij, » de Heer kent het getal zijner uitverkorenen: want » uwe voorzaten, de Friesche vorsten, die ongedoopt gestorven zijn, hebben zeker het vonnis der verdoemenis » ontvangen; maar wie geloofd zal hebben en gedoopt zal » zijn, zal met CHRISTUS de eeuwige vreugde genieten. » Dat is te veel voor hun dapperen nazaat. Het christendom veroordeelt zijne voorvaderen tot de helsche pijniging, — het christendom belet hem die dapperen weder te zien en verwoest op eens zijne dierbaarste verwachtingen, — neen, liever wil hij alle bedreigingen trotseren, liever wil hij den vreesselijksten dood ondergaan, dan Walhalla met den hemel der christenen verwisselen. Hij trekt den ingedompelden voet terug en verklaart:

» dat hij het bijzijn van zijne voorzaten, van de Frie-
» sche vorsten niet kan ontbeeren om met een klein
» getal onaanzienlijken in dat hemelrijk te wonen; dat
» hij dus aan de nieuwe leer geen gehoor kan leenen,
» maar liever wenscht te berusten in die gevoelens, welke
» hij zoo langen tijd met het geheele Friesche volk gekoes-
» terd heeft." Donderende en dreigende woorden voert
WULFRAN den Koning te gemoet, doch te vergeefs. Van
nu af blijft hij onwrikbaar volharden in het geloof der
heidenen. Zijne onderhandelingen met den Utrechtschen
Bisschop WILLEBRORD komen mij onwaarschijnlijk voor.
Ik kan niet ontkennen eerbied te gevoelen voor eene vast-
heid van karakter, die hem moed gaf om uit innige over-
tuiging en uit gehechtheid aan zijne vaderen in een zoo
beslissend oogenblik terug te treden. Misschien had deze
gebeurtenis den grijsaard genoeg geschokt om zijnen dood
te veroorzaken, welke volgens het berigt der kronijk-
schrijvers drie dagen later voorviel.

Wij mogen veilig aannemen dat het Friesche volk althans
op geen hooger trap van ontwikkeling stond dan
RADBOUT. Dit brengt ons tot de onbetwistbare stelling,
dat het in die dagen nog op verre na niet rijp was voor
de algemeene aanneming van het christendom. De leer
van het Euangelie vordert bij hare belijders eene zekere
mate van verstandelijke beschaving, die hun de voor-
treffelijkheid der ziel boven het ligchaam doet gevoelen, —
die hun een heilig vermoeden inblaast aangaande des men-
schen bovenaardsche bestemming. Zoo ver moest het men-
schelijk geslacht in de eerste vier duizend jaren voortgaan,
eer de christelijke godsdienst geopenbaard werd. De afgor-
derij der heidenen kon de verhoogde behoeften des geestes
niet langer bevredigen en de leer, die een paar duizend
jaren vroeger zeker den heftigsten tegenstand had ontmoet,
verd nu met geestdrift voor waarheid erkend en beleden.

De meest verlichte Israëlitën, Grieken en Romeinen waren der kindschheid ontwassen, — zij konden het juk van ongelooft en bijgeloof afwerpen en den leidband der priesters ontbeeren. Zoo ver waren de Friezen in de dagen van RADBOUT nog niet gevorderd. Zijne aanvankelijke afkeerigheid van de leer des Gekruisigden, — zijne stoutmoedige terugtreding bij de heilige bron, — zijne onverzettelijke vasthoudendheid aan het Scandinavische Odinisme overtuigt ons, dat bij hem en zoo ook bij zijn volk geenerlei behoefte bestond aan de kennis van het Euangelie. Bij de voorname Friezen, die de dagelijksche werkzaamheden aan hunne onderhoorigen overlieten, om zich met jagen en strijden te vermaken, waren vrede, schande, werkeloosheid en verveling, woorden van dezelfde betekenis. Hoe zouden zij dus eenig behagen hebben gevonden in het aannemen eener leer, die liefde, vrede, vergevensgezindheid en vele maatschappelijke en huisselijke deugden van hen vorderde, wier betrachtting met hunne levenswijze, met hunne ingewortelde denkbeelden streed. Het is waar, dat het Christendom, hetwelk eene hoogere geestbeschaving eischt, ook wederkeerig zulk eene geestbeschaving te weeg brengt, zelfs bij die volken, waaraan het door geweld van wapenen wordt opgedrongen, — het is ontwijfelbaar, dat een gewillige overgang van RADBOUT de noodige geschiktheid tot eene algemeene belijdenis van CHRISTUS zeer zou hebben bespoedigd. Vele hadden zijn voorbeeld gevolgd en waren allengskens door den heiligen gloed van een christelijk geloof en leven verwarmd. Maar RADBOUT volhardde in het geloof der vaderen, als de persoonlijkke uitdrukking van den geest van het Noorden, — van de behoeften zijner landgenooten. Toen de heilige bosschen reeds lang waren gevallen en uitgeroeid bleef de voorvaderlijke godsdienst met hare eerwaardige herinneringen, met hare heerlijke verwachtingen in het

harte der Friezen gezeteld. Boven het puin der altaren verhief zich het onvergetelijke barden-gezag. De ontwikkeling van een volk is even als die der geheele menschheid. Zij laat zich geen enkelen stap terug dringen, maar kent ook geene gewaagde sprongen en plotselijke overgangen. Er was nog wel eene eeuw van gestadige voorbereiding noodig eer de Friezen die hoogte hadden bereikt, waarop het geweld der Frankische wapenen hen op eens, maar vruchteloos, poogde te plaatsen. Daarom zien wij nog wel eene eeuw met afwisselend geluk de pijnlijke worsteling voortduren tusschen de duisternis van het heidendom en het licht van den christelijken tijd.

Maart 1847.

